

Legnica, 14.02.2020

Fundacja Rozwój TAK – Odkrywki NIE
ul. Rycerska 24
59-220 Legnica

Uwagi do projektu Programu Przeciwdziałania Skutkom Suszy 14.02.2020

UWAGA OGÓLNA

Program przeciwdziałania skutkom suszy powinien zabezpieczać cały obszar i wszystkich mieszkańców Polski przed ryzykiem wystąpienia kłęski suszy oraz zapewniać dopasowane do rzeczywistości, skuteczne narzędzia zarządzania zasobami wodnymi w przypadku wystąpienia kłęski suszy lub w przypadku wzrostu zagrożenia jej wystąpieniem.

Przedstawiony do konsultacji projekt nie spełnia tej roli, ponieważ ignoruje istniejące zjawiska społeczno-gospodarcze, które drastycznie zwiększają ryzyko wystąpienia skutków suszy i ograniczają możliwości przeciwdziałania lub minimalizacji tych skutków.

Zjawiska te to przede wszystkim masowy pobór i marnowanie wód podziemnych w ramach odwodnień górniczych, prowadzący do wysychania gruntów rolnych i leśnych, zmniejszenia przepływow w ciekach oraz obniżania poziomu zbiorników wodnych, degradacji mokradeł, a także wysychania i/lub zasolenia ujęć wód podziemnych na cele komunalne. Przykłady: wyschnięcie ujęć wody w gminie Bogatynia i w gminach otaczających odkrywkę węgla brunatnego Szczerców, zasolenie ujęć wody w gminach otaczających kopalnię soli Kłodawa i odkrywkę węgla brunatnego Lubstów, wyschnięcie kilkunastu km odcinka Noteci Wschodniej w sąsiedztwie odkrywek Lubstów i Tomisławice, regularne pożary torfowisk w gminie Kramsk na skutek odwadniania odkrywki Drzewce, wysychanie i degradacja jezior, oczek wodnych, stawów w gminach sąsiadujących z odkrywkami należącymi do Kopalni Węgla Brunatnego Konin, wysychanie ujęć wody w przygranicznych czeskich miejscowościach sąsiadujących z kopalnią Turów.

Nakładająca się na te zjawiska naturalna susza (o ile można mówić o naturalnej suszy w przypadku gdy jej przyczyną są antropogeniczne zmiany klimatu oraz nadmierny odpływ wynikający z błędnie przeprowadzonych i zaniedbanych melioracji i prac utrzymaniowych) przynosi o wiele bardziej dotkliwe skutki dla ludności, gospodarki i przyrody, niż ta sama susza w rejonach nie dotkniętych odwodnieniami górniczymi. W obszarze odwodnieniowego leja depresji nie ma możliwości zwiększenia retencji wody, bo nie ma wody, którą można by zretencjonować. Dostępność wód podziemnych jest ograniczona, a ich jakość często jest bardzo niska, co już dziś prowadzi do wyłączenia niektórych ujęć i problemów z zapewnieniem wody pitnej dla ludności, a sytuacja w kolejnych latach będzie się pogarszać.

Propozycje działań i narzędzi w PPSS powinny w rejonach górniczych być odpowiednio dostosowane i skierowane nie na osoby fizyczne, rolników i zarządców wód, ale na zakłady górnicze, które stanowią główną przyczynę problemu i główną barierę dla jego rozwiązania.

UWAGI SZCZEGÓŁOWE

1. PPSS pokazuje regiony górnicze jako niezagrażone lub mało zagrożone suszą hydrologiczną i hydrogeologiczną, bo deficyt (lub niedobór) wód podziemnych z powodu nadmiernego wykorzystania, to nie susza. Ale takie podejście ignoruje fakt, że zjawiska suszy i deficytu wód nakładają się i wzajemnie potęgują swoje efekty.
  - a. Wnioskujemy o przedstawienie w PPSS realnej sytuacji w regionach górniczych (dodatkowa mapa i pełniejszy opis sytuacji, podanie definicji „deficytu wód podziemnych” w wyniku nadmiernego poboru, ocena ilościowa i przestrzenna zjawiska)
  - b. Program powinien odpowiadać na zagrożenia spowodowane suszą na obszarach odwodnień górniczych, gdzie skutki suszy są szczególnie dotkliwe. Przede wszystkim program powinien jasno definiować te zagrożenia i odsyłać do dokumentów / strategii, których zadaniem jest rozwiązanie problemu.
  - c. W Strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko PPSS należy koniecznie przeanalizować kumulację negatywnych oddziaływań deficytu wód podziemnych spowodowanego działalnością górniczą z oddziaływaniem suszy.
2. Odwodnienia górnicze nie są traktowane w PPSS jako pobór wód podziemnych. Ale zgodnie z przywołanymi w PPSS danymi z pozwoleń wodnoprawnych w Polsce rocznie odpompowuje się ponad 3,1 mld m³ wód podziemnych, z czego 48% stanowią odwodnienia górnicze i budowlane. To blisko 1,5 mld m³ - więcej niż cały pobór wód podziemnych na cele komunalne.
  - a. W analizach stopnia wykorzystania dyspozycyjnych zasobów wód, prowadzonych w ramach PPSS, odwodnienia powinny być traktowane jako pobór wód. Nie ma znaczenia fakt, że woda z odwodnienia jest odpompowywana do rzek, ponieważ woda ta nie wraca do warstw wodonośnych z których została pobrana, a także nie zostaje w regionie, z którego ją wypompowano, a tym samym pobór wód w ramach odwodnień prowadzi do zmniejszenia (często drastycznego) dostępnych zasobów wód.
  - b. Należy jasno przedstawić w PPSS kto, gdzie i w jakiej ilości pobiera wody podziemne – z uwzględnieniem i wyszczególnieniem odwodnień górniczych, a także energetyki (uwzględnienie odwodnień i energetyki w tabelach dot. poboru wody!). W załącznikach do PPSS powinny znaleźć się szczegółowe zestawienia w podziale na województwa, regiony wodne i JCW, tak jak w prezentacjach przedstawianych podczas spotkań konsultacyjnych (Autorzy PPSS dysponują odpowiednimi danymi, więc należy je udostępnić).
  - c. Rekomendujemy zmianę w ustawie Prawo wodne: odwodnienia górnicze powinny być ustawowo zdefiniowane jako pobór wód oraz obciążone wynikającymi z tego ograniczeniami, obowiązkami i opłatami.
3. Odwodnienia górnicze stanowią aż 36% całego poboru wód podziemnych, a są skoncentrowane w kilku niewielkich rejonach, które już teraz doświadczają skutków suszy. W Wielkopolsce Wschodniej, w rejonie Bełchatowa oraz na Śląsku wykorzystane jest od 80 do 170% dostępnych zasobów wód podziemnych.
  - a. Oczekujemy zwrócenia uwagi na drastycznie wysokie wykorzystanie zasobów wód podziemnych w rejonach górniczych. Powinno to jasno wynikać z informacji przedstawionych zgodnie z pkt. 2 b) naszych uwag, a także zostać szczegółowo przeanalizowane w rozdziale PPSS poświęconym konkretnie temu problemowi (obecnie taki rozdział nie istnieje).
  - b. Oczekujemy wpisania w PPSS działań, które mają chronić zasoby wód podziemnych w regionach górniczych – jako strategiczny zasób na wypadek suszy. W tym: ograniczeń w marnowaniu wód podziemnych z odwodnień, np. zakaz odprowadzania ich do rzek, obowiązek ponownego wykorzystania / zatłaczania pod ziemię za pośrednictwem studni chłonnych / nawadniania terenów rolnych itp. (zależnie od jakości wody i potrzeb w regionie).
  - c. Rekomendujemy następujące zmiany w ustawie Prawo wodne:

- Odwodnienia górnicze powinny podlegać opłatom za usługi wodne na takich samych zasadach jak wszelki inny pobór wód przez zakłady górnicze (likwidacja zwolnienia z opłat).
- Wody „niezanieczyszczone” z odwodnienia, odprowadzane do wód powierzchniowych, powinny zostać zdefiniowane jako ścieki, za wyjątkiem sytuacji gdy ich parametry fizykochemiczne są zgodne z parametrami właściwymi dla wód powierzchniowych, do których są odprowadzane.
- „Pobór zwrotny” wód podziemnych nie podlegający opłatom powinien dotyczyć wyłącznie wód o niezmiennym składzie chemicznym, zwracanych do tych samych poziomów wodonośnych, z których zostały odpompowane.
- Odprowadzanie wód z odwodnienia górniczego do cieków, które wyprowadzają te wody poza JCWP znajdujące się w granicach regionalnego leja depresji wód podziemnych, powinno być dopuszczone dopiero po maksymalnym wykorzystaniu wszystkich możliwości zwrotu i zretencjonowania wody na obszarze ww. leja depresji.

4. W PPSS brakuje listy priorytetowych użytkowników wód. Energetyka jest wymieniana (w razie kryzysu, choć nie jest to jasne w projekcie PPSS) jako priorytetowy odbiorca zaraz po zaopatrzeniu ludności. Nie wiadomo, jaka jest pozycja rolnictwa. Co więcej, kary za nieuprawniony pobór wód lub nieprzestrzeganie pozwoleń wodnoprawnych są niskie i w praktyce niemożliwe jest wyegzekwowanie ograniczeń (przykład: odkrywka Tomisławice, która przez cały 2018 rok była odwaniana bez pozwolenia wodnoprawnego, mimo toczących się w tej sprawie postępowań w Policji i Prokuraturze). Konkurencja o wodę już istnieje i będzie rosła. Energetyka oparta o źródła nieodnawialne będzie coraz bardziej konkurować o wodę z produkcją żywności. Konieczne są rozwiązania, które ograniczą konflikt i ochronią zasoby wodne przed nadmiernym, nieuprawnionym wykorzystaniem.
- a. Wnioskujemy o jasną deklarację co do pozycji rolnictwa i jego praw do wody w stosunku do innych sektorów, w tym górnictwa i energetyki.
  - b. Oczekujemy jasnego zdefiniowania, kim jest „priorytetowy odbiorca” i w jakich sytuacjach ma zyskiwać szczególne uprawnienia do wody oraz na jakiej podstawie prawnej.
  - c. W PPSS powinno zostać jasno określone, że odwodnienia górnicze mają najniższy priorytet spośród wszystkich sposobów użytkowania wód w przypadku kryzysu oraz w przypadku wzrostu zagrożenia suszą.
  - d. Rekomendujemy zmiany w ustawie Prawo wodne:
    - w przypadku wzrostu zagrożenia suszą, spadku ilości dostępnych zasobów wód zagrażającego zaopatrzeniu w wodę odbiorców priorytetowych, lub wystąpienia sytuacji kryzysowej w związku z suszą, pozwolenie wodnoprawne na prowadzenie odwodnień górniczych powinno zostać anulowane lub wstrzymane w trybie natychmiastowym, bez konsekwencji finansowych dla instytucji decydującej o wstrzymaniu pozwolenia.
    - W razie anulowania/unieważnienia lub zawieszenia pozwolenia wodnoprawnego, wyegzekwowanie wstrzymania odwodnienia powinno w razie potrzeby być prowadzone z udziałem Policji oraz z przekazaniem zarządu nad instalacją odwodnieniową instytucji, która dopilnuje faktycznego wstrzymania odwodnienia.
5. Weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych planowana jest w PPSS na wniosek przedsiębiorców. Takie rozwiązanie nie ma szans doprowadzić do oszczędności w zużyciu wody w sektorach, gdzie odbiorca jest zwolniony z opłat za wodę (przede wszystkim górnictwo i energetyka).
- a. W przypadku odbiorców zwolnionych z opłat (w tym m.in. odwodnienia górnicze), weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych powinna być prowadzona z urzędu, a nie na wniosek.
  - b. Wnioskujemy o wprowadzenie odgórnych limitów poboru wody dla poszczególnych Jednolitych Części Wód i GZWP, mniejszych niż dyspozycyjne zasoby tych JCWP i JCWPd. Suma dopuszczalnego poboru wody w ramach wszystkich pozwoleń wodnoprawnych musi mieścić się w tych limitach.

- c. Dopuszczalny pobór wód podziemnych (w tym odwodnienia) musi zostać uzależniony od konieczności zachowania przepływu nienaruszalnego w wodach płynących na powierzchni (art. 16 ust. 14) Prawa Wodnego). W przypadku zagrożenia naruszeniem przepływu nienaruszalnego w JCWP, pobór wód podziemnych z JCWPd leżących poniżej danej JCWP oraz z JCWPd połączonych z nią hydrologicznie musi zostać ograniczony lub zatrzymany tak samo jak pobór wód powierzchniowych z zagrożonej JCWP. Wnioskujemy o zapisy w PPSS, które podkreślą wagę tego przepisu i ułatwią jego egzekwowanie (Przykład: wyschnięcie kilkunastu km Noteci Wschodniej na skutek odwodnień górniczych kopalni Tomisławice i Lubstów).
  - d. Dopuszczalny pobór wód podziemnych (w tym odwodnienia) musi zostać uzależniony od dostępności rezerw wody pitnej o dobrej jakości. Niedopuszczalny jest pobór wód podziemnych przekraczający 100% w ramach JCWPd, które stanowią źródło wody dla celów komunalnych.
6. W PPSS oraz w toku konsultacji wiele mówi się o zasobach wody w kontekście ich ilości, ale pomija się kwestię jakości. Tymczasem np. odwodnienia górnicze, które ujmują czystą wodę podziemną, wypompowują ją często do tych samych cieków, którymi płynie woda spągowa (czyli ściek kopalniany zanieczyszczony pyłem węglowym) a więc czysta woda miesza się ze ściekami i jest marnowana. Ścieki kopalniane prowadzą do zanieczyszczenia wód powierzchniowych, a w razie suszy stanowią znaczącą – a niekiedy dominującą – część tych wód. Może to prowadzić do obniżenia jakości wody i nieosiągnięcia celów środowiskowych dla Jednolitych Części Wód, co jest niezgodne z Ramową Dyrektywą Wodną. Tak się dzieje np. w Noteci Wschodniej, do której uchodzą „czyste” i brudne wody z odkrywki Tomisławice.
- Poza tym często jakość wód podziemnych jest niska, są one zanieczyszczone substancjami biogennymi, zasolone, lub zawierają zbyt duże stężenia żelaza czy manganu. Wypompowywanie ich do wód powierzchniowych jest szkodliwe dla ekosystemów tych cieków i – ponownie – może prowadzić do nieosiągnięcia celów środowiskowych dla Jednolitych Części Wód, co jest niezgodne z RDW. Wody te są również niezdatne do spożycia i/lub szkodliwe dla instalacji wodociągowych, a więc szacowane dyspozycyjne zasoby wód podziemnych wg analizy ilościowej mogą być znacznie zawyżone w stosunku do tego, czym faktycznie dysponujemy.
- a. Wnioskujemy o włączenie do analiz w ramach PPSS aspektu jakościowego, w tym m.in. podania zasobów dyspozycyjnych czystych, dobrej jakości wód powierzchniowych i podziemnych.
  - b. Wnioskujemy o zaplanowanie działań ograniczających i zapobiegających pogarszaniu się jakości wód powierzchniowych i podziemnych, a także zapobiegających marnowaniu wód dobrej jakości poprzez ich mieszanie z wodami złej jakości lub ze ściekami.